

UDC 613.26

SCOPUS CODE 3002

ჩვეულებრივი კაკლის (JUGLANS REGIA) და თხილის (CORYLUS) ნაყოფების, ბობრის (CUCURBITA) და ნუშის (CUCUMIS MELO) თესვების სამკურნალო მნიშვნელობა ქართული ხალხური წყაროების მიხედვით

- გ. პატარიძე** ქიმიური და ბიოლოგიური ტექნოლოგიების დეპარტამენტი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საქართველო, 0175, თბილისი, მ. კოსტავას 69
E-mail: gigataridze7@gmail.com
- ნ. გელოვანი** ქიმიური და ბიოლოგიური ტექნოლოგიების დეპარტამენტი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საქართველო, 0175, თბილისი, მ. კოსტავას 69
E-mail: n.gelovani@gtu.ge
- მ. მაისურაძე** ქიმიური და ბიოლოგიური ტექნოლოგიების დეპარტამენტი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საქართველო, 0175, თბილისი, მ. კოსტავას 69
E-mail: m_maisuradze@gtu.ge

რეცენზენტები:

თ. გიგოშვილი, სტუ-ის ქიმიური ტექნოლოგიისა და მეტალურგიის ფაკულტეტის ფარმაციის დეპარტამენტის ასოცირებული პროფესორი

E-mail: t.gigoshvili@gtu.ge

ხ. წიქარიშვილი, სტუ-ის ქიმიური ტექნოლოგიისა და მეტალურგიის ფაკულტეტის ფარმაციის დეპარტამენტის ასოცირებული პროფესორი

E-mail: kh.tsikarishvili@gtu.ge

ანოტაცია. ხალხურ მედიცინაში ოდითგან გამოყენებული მცენარეების დიდი რაოდენობა საჭიროებს მათზე მთელი რიგი მეცნიერული კვლევების ჩატარებას, რათა განესაზღვროთ მათში ბიოლოგიურად აქტიური ნივთიერებების შემცველობა, მათი გავრცელების არეალი, ბუნებრივი მარაგი და დამზადების შესაძლებლობები.

მცენარეებიდან კვლევისათვის შევარჩიეთ: 1. თხილის (Corylus) ნაყოფი, 2. ჩვეულებრივი კაკლის (კაკალი, ნიგვის ხე (ლათ. Juglans regia) ხის ნაყოფი, 3. გოგრის (ლათ. Cucurbita) თესლი, 4. ნუშის (Cucumis melo) თესლი.

თხილისგან ხდიან ზეთს, რომელიც საკვებ, ტექნიკურ და პარფიუმერულ წარმოებაში გამოიყენება. მშრალი თხილის გულისაგან მზადდება ფქვილი, რომელიც ბავშვთა საკვები პროდუქტებისათვის გამოიყენება.

ნიგვის ზეთი შეიცავს A, E, C, B ვიტამინებს, მიკრო და მაკროელემენტებს (თუთიას, სპილენძს, კალციუმს, მაგნიუმს, რკინას, ფოსფორს). აუცილებელია ხანში შესული ადამიანებისთვის.

საქართველოში გოგრას მრავალი დასახელება ჰქონდა: გოგრა, კვახი, ხაპი და აყირო. სამკურნალოდ გამოიყენება რბილობი და თესლი.

იადიგარ დაუდიში მითითებულია, რომ მობარშული და დანაყული აყიროს ნაყენი არჩენს

”სტომაქის სიცხეს და სიმხურვალეს” ყურის ტკივილს, შეკრულობას, სიმსივნეს სხეულზე, ციებას, ცხელებას, თავის ტკივილს, ხველას.

ნესვის თესლი – პოტენციის ასამაღლებელი უძველესი საშუალებაა.

ნესვის თესლი მდიდარია თუთიით, რაც იმას ნიშნავს, რომ მისი საკვებად გამოყენება აუმჯობესებს თმისა და კანის მდგომარეობას.

საკვანძო სიტყვები: აყირო; ვიტამინები; თხილი; ნიგოზი; ნესვი; ორგანული მუავები.

შესავალი

მედიცინაში ამჟამად ბევრი სამკურნალო საშუალება გამოიყენება. რომელთა საწყისი აღებულება ხალხური მედიცინიდან. ჯერ კიდევ პირველყოფილი ადამიანი იყენებდა სამკურნალო საშუალებებს. სამკურნალო საშუალებების მიღების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი წყაროა მცენარეული და ცხოველური ნედლეული. დღესდღეობით დიდი მნიშვნელობა აქვს მცენარეული წარმოშობის პრეპარატებს, რომლებიც გამოირჩევა უსაფრთხოებით და მაღალი ეფექტურობით. ხალხურ მედიცინაში ოდითგან გამოყენებული მცენარეების დიდი რაოდენობა საჭიროებს არაერთი მეცნიერული კვლევის ჩატარებას, რათა განისაზღვროს მათში ბიოლოგიურად აქტიური ნივთიერებების შემცველობა, მათი გავრცელების არეალი, ბუნებრივი მარაგი და დამზადების შესაძლებლობები, შეიქმნას ახალი, დახვეწილი და სრულყოფილი სამკურნალო მცენარეული ნედლეულის დამუშავების არსებული ტექნოლოგიური პროცესები.

ძირითადი ნაწილი

სამკურნალო მცენარეების ასორტიმენტის გაზრდის მიზნით, პერსპექტიულ სახეობათა ძიება ხდება ხალხური მედიცინის გამოცდილების შეს-

წავლით და ოფიცინალურის მონათესავე სახეობების ფოლოგენეტიკური კვლევის საფუძველზე; ხოლო ნედლეულის ბაზის გაფართოება – ველურად მოზარდი მცენარეების კულტივირებით, უცხო ფლორის სახეობების ინტროდუქციით და ბიოტექნოლოგიური მეთოდის გამოყენებით.

ხალხურ მედიცინაში ოდითგან გამოყენებული მცენარეების დიდი რაოდენობა საჭიროებს მათზე მთელი რიგი მეცნიერული კვლევების ჩატარებას. რათა განისაზღვროს მათში ბიოლოგიურად აქტიური ნივთიერებების შემცველობა, მათი გავრცელების არეალი, ბუნებრივი მარაგი და დამზადების შესაძლებლობები. ნიგოზის ზეთის გამოყენება ქართული ისტორიული წყაროების მიხედვით.

მცენარეებიდან შევარჩიეთ:

1. თხილის (Corylus) ნაყოფი

ნაყოფი ერთთესლიანი კაკალია. გვარი შეიცავს 20-მდე სახეობას, რომლებიც საქართველოში გავრცელებულია ტყეებში ზღვის დონიდან 1500-1800 მ-მდე ბუნებრივად იზრდება თხილის 6 სახეობა: ჩვეულებრივი თხილი (Corylus avellana) ბუნქი ან 8 მეტრამდე სიმაღლის ხე, გავრცელებულია მთელ საქართველოში. იზრდება ქვეტყედ მუხნარებში, ფართოფოთლოვან და წიწვოვან შერეულ ტყეებში, სუბალპური მუხნარში. ჩრდილის ამგანი და საკმაოდ ყინვაგამძლეა. ყვავილობს თებერვალ-მარტში, ნაყოფი მწიფდება სექტემბერში.

თხილის გული შეიცავს 5%-მდე წყალს, 60-70% ცხიმებს, 15-16% ცილებს. მას მაღალი კვებითი ღირებულება აქვს, კალორიულობით იგი 2-3-ჯერ აღარბებს ხორბალს, 3-5-ჯერ ხორცს. ფართოდ გამოიყენება საკონდიტრო მრეწველობასა და ტექნიკაში უმაღლესი ხარისხის საპოხი ზეთების

მისაღებად. მისი სასაქონლო-საექსპორტო პროდუქტის დადებითი მხარეა ვარგისობის ხანგრძლივი ვადა, მაღალი ტრანსპორტაბელურობა.

თხილის კულტურის განვითარების ერთ-ერთ კერად ითვლება შავი ზღვის სანაპირო, მცირე აზიის ქვეყნები. საქართველოში თხილი მაღალ მოსავალს იძლევა კოლხეთის დაბლობის ზონაში.

საქართველოში თხილის კულტურას უხსოვარი დროიდან იცნობდნენ. ისტორიული წყაროებით დასტურდება, რომ ძვ. წ. VI საუკუნეში ქართველური ტომები აშენებდნენ თხილის გარეულ ფორმებს, რომელთა ბუნებრივი პიბრიდიზაციის და შერწყვის შედეგად წარმოიშვა გარემო პირობებს შეგუებული, მაღალმოსავლიანი ჯიშებისა და ფორმების სიმრავლე. დღეისათვის საქართველოში გავრცელებული რამდენიმე ათეული აბორიგენული ჯიშის სახელწოდებები – შევლისყურა, ანაკლიური, გულშიშველა, ხაჭაპურა, ნემსა და მრავალი სხვა, მათ ადგილობრივ წარმოშობაზე მიგვიბრუნებს.

ჩვენი წინაპრები კარგად იცნობდნენ თხილის საკვებ და სამკურნალო თვისებებსაც. მას წარმოცობით იყენებდნენ არა მხოლოდ სხვადასხვა კერძის საკაზმად, არამედ შექმნეს უნიკალური ტრადიციული პროდუქტიც – "წურჩხელა", რომელიც გამოირჩევიდა თავისი კალორიულობითა და საუკეთესო გემოვნური თვისებებით. ამ ღირსებების გამო "წურჩხელა" ისტორიულად მეომართა ყოველდღიური კვების რაციონში შედიოდა და დღესაც იგი საქართველოში ერთ-ერთი პოპულარული ტკბილეულია.

მაყაშვილის ბოტანიკური ლექსიკონის მიხედვით, თხილს საქართველოში იცნობენ შემდეგი დასახელებებით; თხილი (*Corylus*) მთ. რჭ. ფთხირი, ფთხილი; ჭნ. მთხირი; მგრ. თხირი; სვ. შდის, შდგხენდ, შდისხენდ.

თხილი დათვისა ნ. დათვის თხილი. დათვისთხილა (*Corylus iberica* Wittm. Et Kem. Nath. (= *Corylus*

colurna auct. cauc.) ქრთ. დათვისთხილა; ინგ. ტყიურათხილ; მგრ. ტყარ თხილი.

თხილი კოლხური ნ, კოლხური თხილი. კოლხური თხილი (*Corylus colchica* A L B).

თხილი ლომბარდიული ნ. ლომბარდიული თხილი. ლომბარდიული თხილი (*Corylus maxima* Mill. (= *C tubulosa* Boissa.).

თხილი მანჯურული ნ. მანჯურული თხილი. მანჯურული თხილი (*Corylus manshurica* Max).

თხილი მიწისა ნ. არაქისი. არაქისი მიწის თხილი *Arachis hipogaea* L. მგრ. დიხაში თხირი.

თხილი პონტოური ნ. პონტოური თხილი. პონტოური თხილი *Corylus pontica* C. Koch.

თხილი ჩვეულებრივი ნ. ჩვეულებრივი თხილი. ჩვეულებრივი თხილი (*Corylus avelana* L) მთ. რჭ. ფთხილი, ფთხირი; ჭნ. მთხირი, ნთხირი; მგრ. თხირი; სვ. შდის, შდგხენდ.

თხილის ზეთის გამოყენება ქართული ისტორიული წყაროების მიხედვით

ნედლ და გადამუშავებულ თხილის გულს ფართოდ მოიხმარენ საკონდიტრო წარმოებაში. გახეხილი თხილის გული გამოიყენება მშრალი საუზმისათვის, აგრეთვე შოკოლადის კრემის წარმოებაში და სხვ. თხილისგან ხდიან ზეთს, რომელიც საკვებ, ტექნიკურ და პარფიუმერულ წარმოებაში გამოიყენება. მშრალი თხილის გულისაგან მზადდება ფქვილი, რომელიც ბავშვთა საკვები პროდუქტებისათვის გამოიყენება და ორი წლის განმავლობაში არ კარგავს კვებით ღირებულებას და ზეთოვან თვისებებს.

თხილს სამკურნალო თვისებებიც აქვს. ძველბერძნულ ხალხურ მედიცინაში თხილის ზეთით მკურნალობა ცნობილია ანემიის, ეპილეფსიის, თმის ცვენის, სხვადასხვა დაავადების დროს, თხილის ნაყოფის საბურველის (ჩენჩოს) ნახარშს სვამენ მოჭარბებული სიმსუქნის დროს, ფოთლების ნახარში კი ასუფთავებს სისხლს და მიმარ-

თავნ ათეროსკლეროზის და კენჭოვანი დავადებების სამკურნალოდ. ამასთან თხილი შეიცავს ნივთიერებებს, რომლებიც ადამიანის ორგანიზმიდან მავნე ნივთიერებებს გამოდევნის და ხელს უწყობენ იმუნური სისტემის გაძლიერებას. აშშ-ში, პორტლენდის უნივერსიტეტის მეცნიერებმა, თხილის ექსტრაქტში აღმოაჩინეს ნივთიერება პაქლიტაკსელი, რომელიც შედის დღეისათვის ყველაზე ცნობილ ანტიისმისინური პრეპარატის (TAXOL) შემადგენლობაში. დღემდე ამ ნივთიერების ერთადერთ ბუნებრივ წყაროდ ითვლებოდა ტისის მერქანი (ერთ-ერთი იშვიათი მცენარე, რომელიც გავრცელებულია წყნარი ოკეანის სანაპიროს ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში). აღმოჩნდა, რომ თხილი ამ ნივთიერებას იგივე რაოდენით შეიცავს.

თხილის ზეთზე „იადიგარ დაუდიში“ არის ასეთი მითითება „...არის უკეთესი ზეთთაგანი იხმარებოდა წამლად...“. თირკმელების და ნეკნების ტკივილის შემთხვევაში რეკომენდირებულია შემდეგი მცენარეები: „... თუ ესე ნეკთა და თირკმელის ალაგისა ტკივილი სიმხურვამლისაგან არის, ... ამისი წამალი ეს არის რომე მხურვალი ოყნაები უყონ, მხურვალის ზეთებითა თბილსა ალაგსა შექონონ. ასფურის თესლის ერბო, ვითამცა და ალი სარჩულის ერბო, ინდურის ნიგუზის ზეთი, ნაჟის ზეთი, ყუსტის ზეთი, თხილის ზეთი, წიფლის ზეთი, სელის ზეთი, ნიგუზის ზეთი თბილ თბილი შეიცხონდა ამ ზეთებშიგა ნუშის ზეთი გაურიონ და ჭამონ... „

ახლად გამოჯანმრთელებულ ადამიანებს ურჩევნია - ”...მაგრამ ესე ბროწეულისა შარბათი სიქან ჯუბინითა იყოს და ნაჟის გულისა ნიგოზსა, თხილსა, ნიშასთასა, და პალავაებსა და ტკბილსა საჭმელებსა ყუელას უფრთხილდენ, თვარადა უსათუოდ კიდევ შეაქცევს.

თხილი, ამა თხილსა სიხმე და სიმხურვალე ორივე სწორად და ზომიერად აქუს. კაცმან რომე თხილი ჭამოს, ხველისათვის მწოდ კარგი არის. და

დღედაკაცმან რომე ესე თხილი ჭამოს ბევრს რძესა ნაუყენებს. და სიცივისა და სიგრილისაგან კაცსა რომე გული და სტომაქი სტკიოდეს და ესე თხილი ჭამოს, გულისა და სტომაქის ტკივილსა მაშინვე უშველის, მაგრა კაცისა სტომაქშიგა გვიან დადნობის, კაცი გვიან მოიდნობს, კაცსა თავსა აატკივებს, თესლსა გაუხმობს და მწოდ მოაკლდებს. საფრას მოუმატებს, ქარს აუგდებს, და თუ კაცმან ბევრი თხილი ჭამოს და აწეინოს, ამისი წამალი და აქიმი შაქარი და შაქრიანი საჭმელები არის, ჭამონ და ეშველებს.

მუდამ წყლის ალაგსა თაფლ ჭყალი სუან. და ხილებისაგან თხილსა, ნაჟუსა, მართალსა ნიგოზსა, წიფელსა და ინდურის ნიგუზის გულსა მუდამად სჭამდენ”.

2. ჩვეულებრივი კაკლის (კაკალი, ნიგუზის ხე (ლათ. *Juglans regia*) ხის ნაყოფი

კაკლის გავრცელებული ჯიშებია: 1. ჩვეულებრივი, 2. შამირა, 3. შავი კაკალი, 4. რუხი კაკალი, 5. გულისებრი კაკალი, 6. მანჯურის კაკალი (კერკეტა) და 7. ჩანდლერის, რომელიც მიიღება მყნობით და გამოირჩევა შედარებით მაღალი მოსავლიანობით. ასევე გვხვდება კაკლის შემდეგი ფორმები: ვაზისუბნის თხელნაჭუჭა, კახი-16, შილდა 31, ვაზისუბნის 95, თბილისური 223 და სხვა მრავალი.

საქართველოში ველური კაკლის ყველაზე დიდი კორომია მდინარე ალაზნის ნაპირებზე — პანკისის ხეობაში (10 ჰა) და ჯუმას ყურეში (ალაზნის ველის ჭალაში, 40 ჰა). კაკლის გული შეიცავს ცხიმებს (45-77%), ცილებს (8-21%), B1 ვიტამინსა და A პრო-ვიტამინს. მკვებ ნაყოფი მდიდარია C ვიტამინით, მწიფე კაკლის გულისაგან — ნიგვზისაგან — ხდიან ზეთს და ხმარობენ საკონდიტრო წარმოებაში. წენგოსაგან ამზადებენ ყავისფერ საღებავს. ფოთლები და წენვო იხმარება მედიცინაში.

მაყაშვილის ბოტანიკური ლექსიკონის მიხედვით, კაკალს საქართველოში შემდეგი დასახელებით იცნობენ: კაკალინ. ჩვეულებრივი კაკალი. ჩვეულებრივი კაკლის ხე, კაკალი (*Juglans regia* L). გურ., იმ., მგრ ნეძი; სენ. კაკრა, კაკ გაკ.

კაკალი წყლისა ნ. წყლის კაკალი. წყლის კაკალი, ჭულუმბური. მგრ. ოხოხია; ჩ. ბალახწაბლა.

ნიგვზის ზეთი დაავადებათა წინააღმდეგ:

კუჭ-ნაწლავის ტრაქტის დაავადებები: ბეტა-სიტოსტეროლი ამცირებს ქოლესტერინის ნაწლავებში შეწოვის უნარს, ასუფთავებს მის კედლებს. ნიგვზის ზეთის რეგულარული მიღება აჯანსაღებს კუჭ-ნაწლავის სისტემას, კურნავს წყლულებს. ნაჩვენებია მისი მიღება მაღალი მჟავიანობით მიმდინარე გასტრიტის შემთხვევაში. ზეთი დაბლა წევს კუჭის წვენი მჟავიანობას, აქრობს გულმმარვას. წარმატებით გამოიყენება ქოლეცისტიტის, კოლიტის, წყლულის კომპლექსურ მკურნალობაში. აძლიერებს ნაღვლის წვენი გამოყოფას, ხდის ნაღვლის სადინარებს ელასტიკურს ხდის, აძლიერებს და ადაღენს ღვიძლის უჯრედებს. რეკომენდებულია მწვავე და ქრონიკული ჰეპატიტის დროს. ამის გარდა, ნიგვზის ზეთი ხელს უწყობს ჭიების გამოდევნას ორგანიზმიდან.

გულ-სისხლძარღვთა სისტემა: ნიგვზის ზეთი აწესრიგებს გულ-სისხლძარღვთა სისტემის მუშაობას. ზეთის ზემოქმედებით სისხლძარღვები ხდება მკვრივი და ელასტიკური. ზეთი დაბლა

წევს ქოლესტერინის დონეს სისხლში. აწესრიგებს არტერიულ წნევას. დაბლა წევს ინსულტისა და ინფარქტის წარმოქმნის რისკს. აფერხებს ათეროსკლეროზისა და ტრომბოფლებიტის წარმოქმნას. ნიგვზის ზეთი ეფექტურად გამოიყენება ვენების ვარიკოზული დაავადების შემთხვევაში, ამავე დროს იგი იწვევს სისხლის წარმოქმნის პროცესის სტიმულირებას.

ენდოკრინული სისტემა: არეგულირებს ფარისებრი ჯირკვლის მოქმედებას. რეკომენდებულია ჯირკვლის მომატებული ფუნქციის (ჩიყვის) დროს. რეგულარული გამოყენებისას ამცირებს შაქრის დონეს სისხლში.

ნერვული სისტემა და თავის ტვინი: ზეთში შემავალი ვიტამინები დადებითად მოქმედებს ნერვულ სისტემაზე. ზრდის გონებრივი მუშაობის შესაძლებლობას, აწესრიგებს ძილს და ხსნის დაღლილობას. ამ ზეთის აქტიური კომპონენტები აუმჯობესებს თავის ტვინის კაპილარების ელასტიკურობას, კვებავს თავის ტვინის უჯრედებს.

შარდსასქესო სისტემა: ხელს უწყობს თირკმელების რბილ გასუფთავებას. რეკომენდებულია თირკმლის კენჭოვანი დაავადების დროს. აძლიერებს სისხლის მიმოქცევას სასქესო ორგანოებში. მამაკაცებში აძლიერებს სპერმატოგენეზს.

ონკოლოგიური დაავადებები: ნიგვზის ზეთის რეგულარული მიღება დაბლა წევს წინამდებარე ჯირკვლის, მსხვილი ნაწლავის, საკვერცხეების და მკერდის კიბოს წარმოქმნის რისკს. გარდა ამისა იცავს უჯრედებს თავისუფალი რადიკალების ზემოქმედებისაგან. მაღლა წევს ორგანიზმის წინააღმდეგობას რადიაციული და რენდგენოლოგიური დასხივების მიმართ. გამოყოფს რადიონუკლიდებს და კანცეროგენებს ადამიანის ორგანიზმიდან.

სუნთქვითი სისტემა: უძველესი დროიდან გამოიყენება ფილტვის დაავადებათა სამკურნალოდ, კერძოდ ტუბერკულოზის. ნიგვზის ზეთი აძლიერებს იმუნურ სისტემას, აქედან გამომდინარე ამადლებს ორგანიზმის მდგრადობას რესპირატო-

რული დაავადებების მიმართ. სასურველია გამოვიყენოთ შემოდგომა-გაზაფხულზე, როგორც გრიპისა და გაციების პროფილაქტიკური საშუალება.

მხედველობისა და სმენის ორგანო: ნიგვზის ზეთის რეგულარული მიღება აუმჯობესებს მხედველობას. ის გამოიყენება ოტიტის დროს.

საყრდენ – მამოძრავებელი სისტემა: ნიგვზის ზეთი ეფექტური საშუალებაა ართრიტების და ართროზების პროფილაქტიკისათვის. ამ ზეთის კომპონენტები არეგულირებს სასახსრე სითხის სტრუქტურას.

კანის დაავადებები: ნიგვზის ზეთი გამოიყენება კანის ნებისმიერი ანთებითი დაავადებების დროს. ის აჩქარებს ჭრილობების, ნახეთქების, დამწვრობების შეხორცებას. გამოიყენება ფსორიაზის, ეგზემის, ფურუნკულოზის დროს.

ნიგვზის ზეთი, ასევე რეკომენდებულია ფეხმძიმეთათვის, რადგან მასში შემავალი კომპონენტები მონაწილეობენ ნაყოფის ნერვული უჯრედების ჩამოყალიბებაში. მეტუბურ დედაბში აძლიერებს ლაქტაციის პროცესს, აუმჯობესებს დედის რძის კვებით ღირებულებას.

ეს უნიკალური ზეთი საჭიროა ბავშვებისათვის, რადგან ხელს უწყობს ბავშვის ფიზიკურ, გონებრივ და სქესობრივ სრულფასოვან განვითარებას. განსაკუთრებით სასურველია მისი მიღება მოზარდებისათვის.

როგორც მაღალი კვებითი ღირებულების პროდუქტი, ის აუცილებლად უნდა იქნეს ჩართული ოპერაციის შემდგომ, რეაბილიტაციის პერიოდში ავადმყოფთა რაციონში.

ნიგვზის ზეთი წვავს ცხიმებს. არეგულირებს ნივთიერებათა ცვლას და ხელს უწყობს ორგანიზმის გაახალგაზრდაებას.

ნიგვზის ზეთი შეიცავს A, E, C, B ვიტამინებს, მიკრო და მაკროელემენტებს (თუთიას, სპილენძს, კალციუმს, მაგნიუმს, რკინას, ფოსფორს). აუცილებელია ხანში შესული ადამიანებისთვის.

ნიგვზის ზეთის მიღების უკუჩვენებები: ნიგვზის ზეთი – პიპოლერგიული პროდუქტია, მაგრამ ინ-

დივიდუალური აუტანლობის შემთხვევაში მისი მიღება უნდა შეწყვიტოს. არ შეიძლება მისი მიღება აგრეთვე მოწამელის, ღებინების, მაღალი ტემპერატურის, ეროზიული გასტრიტის, კუჭისა და თორმეტგოჯა ნაწლავის წყლულის, დაბალი მუავიანობის დროს. ამ დიაგნოზებით დაავადებულმა ადამიანებმა ნიგვზის ზეთის მიღების წინ უნდა გაიარონ კონსულტაცია ექიმთან.

„იადიგარ დაუდის“ 1932 წლის გამოცემაში აღნიშნულია, რომ ნიგვზი „... მხურვალე და ხმელია, ვინცა ესე ნიგვზი წმიდად დანაყოს და კაცსა რომე სევდის სიმსიენე ჰქონდეს სიმსიენეზედა დაადვას, ან ამ ნიგვზისა ზეთი შესცხონ სიმსიენეს უსათუოდ უშველის ძალითა ღთისათა ...“

ფილენჯის ქარის ქორეას (Chorea) სამკურნალოდ რეკომენდაცია აქვს გაწეული ნიგვზის ზეთს - „... ნიგვზისა, ნაჟვისა, და წიფლის ზეთების ჭამა, და მტკივანსა ალაგსა შეცხება, ფილანჯისა და ყოვლის ფერის ფილანჯის ქარისათვის, მწოვედ კარგი არის, რომე ცალი კერძო მხარი და ბარკალი შეეტაცოს, და თავისა და ხელფეხის თრთოლისათვის მწოვედ კარგი არის ...“.

იგივე გამოცემაში ვკითხულობთ საუბარია ზეთების გამოყენებაზე ყურის ტკივილის დროს: „... ვინცა მწარის ნუშის ზეთი, ან ტკბილის ნუშის ზეთი, ან ნიგვზის ზეთი, და ან ჭერმის კურკის ზეთი, და ან აყიროსა, ან იისა ლულუფისა, და ან ვარდის ზეთი, ამ ზეთებშიგა რომელიც იყოს გაათბეთ და კაცსა თბილი ყურშიგა ჩააწვეთეთ, და ყურის ტკივილსა ყველა უშველის, და ბუილსა და ყუილსა ყველას გაუგდებს...“

ხოლო ჭიის დასაყრელ წამლად მითითებულია რამდენიმე მცენარეთა ნაკრები, რომლის შემადგენლობაშიც აუცილებლად გათვალისწინებულია ნიგვზის ზეთი - „... აწე თასანუჯი, ემთილას, წამლები ის არის, რომე როცა წამლები ფილენჯისა და ფილენჯის ქარზედა დაგვიწერია, ისიე წამლები

ამავ თასანუჯი, ემთილას, უნდა უყოთ. და მუდამ თავსა და გულზედა ყუსტის ერბო, სუზაბის ერბო, ნიგუზისა და ნაჟვის ზეთი, წიფლის ზეთი გამოჰხადონ, გაათბონ და შესცხონ, და დანაყილი მარილი, უზანლუხის ან თესლი ან ფონი საჯშიგა ესეები მოხალონ და მწოდ გააცხელონ, და ერთსა სამოსლისა ნაჭერშიგა ჩაყარონ და თბილ თბილი გულსა და სტომაქსედა დაადვან...”

ღვიძლისა და თირკმელის ტკივილების დროს – „ ... აწე ამა სენისა წამალი ეს არის რომე, მხურვალის ზეთებითა ცეცხლის პირსა თირკმლის ალაგები კარგად დაიზილოს, და კარგად ცეცხლი იმცხუნვარონ, რომე ქარი და სიცივე გააგდოს და თირკმელსა

ძალი მისცეს. ასფურის თესლის ზეთითა, ვითამცა და იფნის ხის თესლის ზეთითა ან ნიგუზის ზეთითა, ან ნაჟვისა და ინდაურის ნიგუზის ზეთითა, ან ნუშის ზეთითა, ან წიფლის ზეთითა, და ან მართლის ერბოთა ან თხილისა ან ზეთის ხილის ზეთითა, ან სელისა და ან ყუსტის ზეთითა, ან ქათმისა ან იხვისა და ან ბატის ქონითა შეიქონონ და კიდეცა ჭამონ.

საერთო სისუსტის და ცხვირიდან სისხლდენის დროს და „ ... უერბოვო ცივი დო ასუან და კიტრი საზამთრო და ნიგოზი ბევრი აჭამონ ... ცხვირშიგა იის ზეთი ჩააწვეთონ და თავზედა აყიროს ზეთი შემოსცხონ ...“

3. გოგრის (ლათ. Cucurbita) თესლი

გოგრის 13 სახეობიდან ფართოდაა კულტივირებული ერთწლოვანი 3 სახეობა: მსხვილნაყოფა ანუ გიგანტური გოგრა, რომლისგანაც გამოყვანილია სუფრის, საკვები და დეკორატიული ჯიშები — თეთრი თაფლა 611, მსხვილნაყოფა 1 და სხვა; მაგარკანიანი ანუ ჩვეულებრივი გოგრა (ხოკერა, საქართველოში ძველთაგანვე გავრცელებული).

თესლი მსხვილი, ოვალური, თეთრი ან მოყვითალოა, გოგრის ძირითად ღირსებად მიიჩნევა კაროტინისა და ვიტამინების დიდი რაოდენობა. ამ ბოსტნეულის რბილობი ასევე შეიცავს დიდი რაოდენობით D ვიტამინს. ბავშვებისთვის ის განსაკუთრებით სასარგებლოა, რადგან აჩქარებს ზრდას,

ხოლო მოზრდილებში აუმჯობესებს კალციუმის შეწოვას, ამაგრებს ძვლებს და კბილებს, გარდა ამისა, გოგრაში არის B, C, D, PP, E ჯგუფის ვიტამინები. ანელებს დაბერების პროცესს და ეხმარება ადამიანს ოპტიმალური წონისა და სექსუალური აქტიურობის ნორმის ფარგლებში შენარჩუნებაში. ისევე, როგორც ყველა ნარინჯისფერი ნაყოფი, გოგრაც ანტიდეპრესანტად მიიჩნევა.

მაყაშვილის ბოტანიკური ლექსიკონის მიხედვით, გოგრას საქართველოში შემდეგი დასახელებით იცნობენ: ინგ. გუგრაა; იმ., რჭ. ღჩხ.კვახი; გურ.აჭარ. ხაპი; აყირო; ჭნ. კაიში, ყოყორე, ფელი; მგრ. კოპეშია; სენ. კვანხეს, კოპეშია.

გოგრა ყელიანი ნ. აყირო - აყირო ყელიანი გოგრა (*legenaria vulgaris* Ser) კხ. წყლის გოგრა გრ. კხ. თათრული გოგრა; თშ. კოკოშია.

გოგრა თაფლა ნ. თაფლა - გოგრა. თაფლა-გოგრა (*Cucurbita moschata* D u c h e s n e). კხ. თაფლა - გოგრა.

გოგრა თეთრი ნ. მსხვილი გოგრა. მსხვილი გოგრა, თეთრი გოგრა (*Curcubita maxima* Duch). მცხ. ქესტანა; ქვ. იმ. თეთრი კვახი; გურ. ბამბის ხაპი; მგრ. ჩქინობურა კოპეშია.

გოგრა მეჭკეციანი ნ. მეჭკეციანი გოგრა. მეჭკეციანი გოგრა (*Cucurbita verrucosa* L). კხ. ხორკლიანი გოგრა, მუწუკიანი გოგრა; თშ. კეტრიანი გოგრა; ზმ. იმ. კვახკვერცხა; მგრ. ხოკორია, ტკიანი კოპეშია, ბუსკულაში კოპეშია.

გოგრა ხოკერა ნ. ხოკერა გოგრა. ხოკერა-გოგრა (*Cucurbita pepo* L). კხ. ქერეჭა - გოგრა, ხაკარა გოგრა; იმ. ხოკერა, ხოკორა - კვახი, შაგკვახა; გურ. ხაპერა; ჭნ. ხოპერაში; მგრ. ხოკორია - კოპეშია, ხოკო.

გოგრის თესლისაგან ხდიან საჭმელ ზეთს. სამკურნალოდ გამოიყენება რბილობი და თესლი. რბილობი შეიცავს პექტინებს, ცილებს, ცხიმებს, ნახშირწყლებს, უჯრედისს, ორგანულ მჟავებს, კაროტინს; კალიუმის, მაგნიუმის, რკინის მარილებს, შაქრებს, ფიტოსტერინებს, ვიტამინებს. თესლში არის ფიტოსტერინები, ორგანული მჟავები, ფისები, ვიტამინები.

გოგრის რბილობს გააჩნია ნაღველმდენი, დამარბილებელი, ანთების საწინააღმდეგო და შარდმდენი თვისებები; აუმჯობესებს კუჭ-ნაწლავის მოქმედებას, არეგულირებს ნივთიერებათა ცვლას. თესლი გამოიყენება ჭიის დასადენად. გოგრას იყენებენ ანემიის, ტუბერკულოზის, სიყვითლის, ჰიპოტონიის, ნევროზის, ნიკრისის ქარის, ქოლდისტიტის სამკურნალოდ. იგი მდიდარია დასუსტებული თვალისთვის აუცილებელი კვარტინით.

ხალხურ მედიცინაში გოგრისგან გამოხდილ წვენს იყენებენ თირკმელებისა და ღვიძლის დაავადების დროს.

აყირო, ყელიანი გოგრა *L. Lagenaria vulgaris* Ser.

კახური - წყლის გოგრა; გარეკახური - თათრული გოგრა; თუშური - კოკოშია; იმერული - კვატურა; რაჭული, ლეჩხუმური, ზემოიმერული - მწარე კვახი, სარწყულა კვახი; მთისრაჭული - ხრიკა, ხრიკას კვახი; გურული - მწარე ხაპი; აჭარული - კოში; ინგილოური - კოტოში; ჭანური - კარკალა, კოკონა, ჭურა; მეგრული - კოლო ჭურა, ჭურა, ტუტლა, ჭურაში კოპეშია; სვანური - ტუტვირ; რაფიელ ერისთავი - ყარყარა კვახი.

Synonym: გოგრა თათრული, გოგრა წყლისა, კოში, კოტოში, კოკოშია, კვატურა, კვახი მწარე, კვახი სარწყულა, კვახი ყარყარა, მწარე კვახი, მწარე ხაპი, თათრული გოგრა, სარწყულა კვახი,

წყლის გოგრა, ხაპი მწარე, ხრიკა, ხრიკას კვახი, ყარყარა კვახი.

აყიროს გამოყენება ქართული ისტორიული წყაროების მიხედვით. სამკურნალოდ გამოიყენება მისი თესლი და რბილობი. იადიგარ დაუდიში მითითებულია, რომ მოხარშული და დანაყული აყიროს ნაყენი არჩენს ”სტომაქის სიცხეს და სიმხურვალეს” ყურის ტკივილს, შეკრულობას, სიმსივნეს სხეულზე, ციებას, ცხელებას, თავის ტკივილს, ხველას...(გვ. 165; 232)... “აყირო გრილი და ნედლი არის საფარას გააცუდებს, სისხლისა სიმხურვალესა დაავსებს, ძველის ხველისთვის მწოდ კარგი არის, სიცხისა და სიმხურვალისათვის მწოდ კარგი არის, კაცსა რომე, ან ეს აყირო მოხარშოთ (ხელით ჩამატებული) და აჭამოთ და ან დანაყოთ და ამისის გულის წყალი ასვათ, გულისა და სტომაქის სიმხურვალესა და სიცხესა მაშინვე ყველას გაუგდებს, კაცსა ყელსა და მკერდსა დაუღობს. კაცსა რომე სიმხურვალითა ყური სტკიოდეს და ამა აყიროს წვენი გამოჰხადოს და ყურშია ჩაიწვეთოს, მაშინვე ყურის ტკივილს უშველის, კაცსა მუცელშია შეჰკრავს და კაცისა სტომაქშია ფიცხლად დადნების. კაცმა ან რომე ნედლი აყირო ცეცხლშია ჩაფლას და კარგად შეიწვას ამოიღოს და ამისი წყალი გამოჰხადოს, გააცოს, შაქარი ურიოს და სუას, ყოვლის ფერის მხურვლის სენის წამალი და აქიმი არის. ცხელეებისა, სნებისა, იარაყანისა და მხურვლის ხაყანისა. მაგრა ბევრი ამა აყიროს ჭამა ბევრს ფერსა ხილთებსა აშლის, ბაღდამსა გააძალიანებს წყლებსა და ფაშეებსა აწყენს და სტომაქსა აშლის. თუ კაცი ან შიგნით, ან გარეთ გასივდეს მოიტანე ნედლის აყირო დანაყოთ, წვენი ასვით და ტლედ სიმსივნეზედა დასდევით და მაშინვე უშველის.

ვინცა აყიროს წვენი და ღვინო ერთგან გარიოს

და სუას მაშინვე მუცელშია გასხნის. თუ აყირომ კაცსა აწყინოს, ამისი წამალი და ნაწყენის გამქარებელი მდოგვი, პილპილი, მხურვალე მაჯუნები და კვეთა იქნების.

ამავე აყიროს ერბო, გრილი და ნედლი არის, კაცსა ტვინსა და დამაღსა დაუღობს და მალიხულიას სენისათვის და სარსამისათვის მწოდ კარგი და გამორჩეული წამალი არის, რომე ესე აყიროს ზეთი ცხვირშია ჩაიწვეთონ. კიდევ ესე აყიროს ერბო ცხარსა ძმარშია გაურიონ წამოადუღონ (ჩამატებულია ხელით) და სიმხურვალითა მტკივანს თავზედა შემოსცხონ, მაშინვე თავის ტკივილს უშველის და კაცსა ძილად მიაგდებს და ტკბილად დაეძინების, და კაცსა რომე დამალი სიხმელითა გაუხმეს, და ყელი და ხახა გაუშრეს და ამა აყიროს ერბოსაგან ცხვირშია ჩააწვეთონ და ცხვირზედაცა დასცხონ, და ორივე ყურები ამა აყიროს ერბოშია უნდა ედვას, უსათუოდ დამალი გაუნედლდების, და ყელი და ხახაცა უსათუოდ დაუღობების და კაცი მორჩების. (ამ ფურცლის გვერდის აშიაზე სწერია ღვინის ხელით „ამის ზეთს ერბო ჰქვიან“

თოხმაქანისა, კიტრისა და აყიროს თესლები დანაყონ, და ამათი ლუბაი გამოჰხადონ და ასვან. საზამთროსა, შემხიარისა და ქასნის თესლი ამავე რიგად ასვან, და თუ შაქარი იყოს, შაქრითა ასვან, და თუ შაქარი არ იყოს უშაქროდ ასვან, და ნედლი აყირო ცომშია ჩადვან და ცხელს ნაცარშია ჩაფლან, რომე კარგად შეიწვას, მერმე გამოიღონ წყალი გამოჰხადონ, გააცონ, შაქარი ურიონ და ასვან, ყოვლის მხურვლის სენისწამალი არის.

ვინცა აყიროს ზეთი ცხვირსა და ყურშია ჩაიწვეთოს, და ან ხშირად უსუნოს, თავის ტკივილი ეშველოს უსათუოდ და დამალი და ტვინი გაუნედლოს. ან ვინცა ესევე ერბო ძმრით გააყენოს და წამოადუღოს, და თავსა და საფეთქლებზედა შეიც-

ხოს თუ თავი ან საფრისა, და ან სისხლისა და ან სხვის სიმხურვალისაგან სტკიოდეს, უსათიოდ თავის ტკივილი ეშველოს, და ტკბილად დაიძინოს.

კიდევ ვისცა დამალი გაუხმეს, და ან ყელი და ხახა გაუშრეს, მოიტანე ესე აყიროს ზეთი და ორსავე ცხურშია ააწურე, და ცხურზედაცა შეუსვი, და ორივე ყურები ერთსა უამადისინ, ამა აყიროსა ზეთშია ჩაუდევ, და უსათიოდ დამალი გაუნელდების, და ყელი და ხახა გაუნელდების და დაულებების.

და თუ ამა ავად მყოფსა ძილი არ მოუვიდოდეს, ცხურშია იის ზეთი ჩააწვეთონ და თავზედა აყიროს ერბო შემოსცხონ ან ისევე იის ერბო შემოსცხონ, და ხელი და ფეხი კარგად დაუხილონ.

თავზედა აყიროსა, ან იისა და ან ლულუფრის ერბო შეიცხონ. თავის ტკივილს უსათიოდ უშველის.

გველისა და მოერიელის ნაკბენის შემთხვევაში ურჩევნ... მოიტანე ერთი მომცრო პირ მოჭრილი აყირო და ამა აყიროშია ცოტა დაწვეწილი ბამბა ჩადევ და ამა ბამბასა სანთლითა ცეცხლი მოუკიდე და ნაკბენზედა დაადევ, კოტოშსავითა მოუჭირებს და მოეკიდების, და როდისცა მწოვედ მოკიდოს, ძალად უნდა მოგლიჯონ და შხამსა უკან უკოლაბრუნებს და გამოიდებს...”

4. ნესვის (Cucumis melo) თესლი – საქართველოში ნესვი დიდი ხანია ცნობილია. კულტურაში უმეტესად სუფრის ნესვია გავრცელებული. ნესვის თესლი ბრტყელი, კვერცხისებური და წაგრძელებულია.

მაყაშვილის ბოტანიკური ლექსიკონის მიხედვით, ნესვს საქართველოში იცნობენ შემდეგი სახელით; ნესვი (Melo sativus Sageret) (= Cucumis melo L. var. cultus Kurz.) ინგ. ნეს; ჭნ. კავონი; მგრ., სენ. შინკა.

ნესვის თესლი – პოტენციის ასამაღლებელი უძველესი საშუალებაა. ამ მიზნით უმი თესლის დაღვწევა რეკომენდებული, უმჯობესია, თაფლთან ერთად და აუცილებლად ზომიერების დაცვით – არა უმეტეს დღეში ორი გრამისა.

ნესვის თესლი მდიდარია თუთიით, რაც იმას ნიშნავს, რომ მისი საკვებად გამოყენება აუმჯობესებს თმისა და კანის მდგომარეობას. საკმარისია, დღეში 2-5 გრამი ახალი თესლის მიღება (შეიძლება თაფლთან ერთადაც), რომ გარეგნობა შესამჩნევად გააუმჯობესდეს.

ნესვზე იადიგარ დაუდიში კვითხულობთ ასეთ მითითებას:

... “ასრე კაცმან პირველ ის წინა ხილები ჭამოს და ამას უკან ესეები ჭამონ. და რა ნესვი ჭამონ, ნესტუნ სხვა ხილი და საჭმელი აღარა ჭამონ. ამისთვის რომე რასაც საჭმელთანა ნესუსა სჭამ, იმა ყოველსა საჭმელსა წაახდენს.

კაცსა რომე შარდი სწვეოდეს, და ან შარდი გასდიოდეს, იმას დაუჭირავს და უშველის. და ვინცა ორი დროჰამი ნესვის თესლი გამოარჩიოს და ჭამოს, კაცსა კარგად შეერგების, გულსა და სტომაქსა გაუთბობს და ბევრს თესლს ჩაუყენებს.

თუ კაცსა შარდი დაჭირული ჰქონდეს, მოიტანე ცერეცო და წყლით მოადუღონ, და ცოტა იის წყალიცა გაურიონ და ზომიერი თაფლი ჩააგდონ, მოადუღონ და კიტრისა და ნესვის თესლები დანაყონ და წყალი გამოჰხადონ, და ესეც ამა ცერეცოს წყალშია ჩაურიონ, მოადუღონ, ყავამზედა მოიყვანონ და სვან. ესე შარბათი ამა სენისათვის მწოვედ კარგი და მრავალჯერ დაცდილი არის. მაგრამ ესე შარბათი და წამლები მწოვედ ცხელი არ უნდა სვან, თვარამდა ესე იცოდით, მწოვედ შარდსა უფრო შესუთავს.

ცივებ ცხელების დროს საჭმელი ცოტა აჭამონ და ყველასა დაწოლის დროსა კიტრისა, ნესვისა, შუმხიარისა და ქანის თესლის გულები დანაყონ, და ამათი რქე გამოჰხადონ, და სიქანჯუბინშია გაურიონ და ასვან, და გულსა და სტომაქსზედა ცივი ვარდის ერბო გარდაკრან”.

გველისა და მორიელის ნაკბენზე სხვა სამკურნალო საშუალებებთან ერთად ნახსენებია ნესვის ზეთი. ნესვის ზეთის ბაზაზე დამზადებული მაღალი... “ვინცა თეთრის ნესვის თესლი ან გული დანაყოს და ამისი წვენი ასვას და ნაკბენზედაცა დასცხოს ყოვლის მძრომლისა, ნაკბენისა, თერიაყი და გამქარვებელი არის”.

დასკვნა

ამრიგად, ჩვეულებრივი კაკლის (*Juglans regia*) და თხილის (*Corylus*) ნაყოფების, გოგრის (*Cucurbita*) და ნესვის (*Cucumis melo*) თესლების სამკურნალო მნიშვნელობა საინტერესოდ დასტურდება ქართული ლიტერატურული წყაროებით; ნაშრომში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ქართულ ისტორიულ წყაროებში და კარაბადინებში მოტანილ მასალებს.

როგორც ირკვევა:

ა) **ნესვის თესლი** – პოტენციის ასამაღლებელი უძველესი საშუალებაა, ის მდიდარია თუთიით, რაც იმას ნიშნავს, რომ მისი საკვებად გამოყენება აუმჯობესებს თმისა და კანის მდგომარეობას; გველისა და მორიელის ნაკბენზე სხვა სამკურნალო საშუალებებთან ერთად ნახსენებია

ნესვის ზეთი. ნესვის ზეთის ბაზაზე დამზადებული მაღალი;

ბ) **გოგრის თესლი** – არის ძლიერი ჰეპატოპროტექტორი, მისი ზეთი იცავს ღვიძლს და ნაღვლის ბუშტს ქვების დაგროვებისგან; ის იცავს ღვიძლს და ნაღვლის ბუშტს ქვების დაგროვებისგან და აუმჯობესებს ღვიძლისა და ნაღვლის ბუშტის მუშაობას;

გ) **ნიგვზის ნაყოფი და ზეთი** – რეკომენდებულია კუჭ-ნაწლავის ტრაქტის, გულ-სისხლძარღვთა და ენდოკრინული სისტემების, ნერვული სისტემის და თავის ტვინის დაავადებების სამკურნალოდ და პროფილაქტიკისთვის;

დ) **თხილის კულტურა** – თავისი ეკონომიკური მნიშვნელობით დიდ ინტერესს იწვევდა და დღესაც ყურადღების ცენტრშია, რასაც უპირველეს ყოვლისა განაპირობებს მისი ნაყოფის მრავალმხრივი გამოყენება. როგორც ქართულ, ასევე ძველბერძნულ ხალხურ მედიცინაში თხილის ზეთით მკურნალობა ცნობილია ანემიის, ეპილეფსიის, თმის ცვენის, სხვადასხვა დაავადების დროს, თხილის ნაყოფის საბურველის (ჩენჩოს) ნახარშს სვამენ მოჭარბებული სიმსუქნის დროს, ფოთლების ნახარში კი ასუფთავებს სისხლს და მიმართავენ ათეროსკლეროზის და კენჭოვანი დაავადებების სამკურნალოდ.

ლიტერატურა

1. Lisitsyn A. N., Klyuchkin V. V., Paronyan V.Kh. Fat and oil industry / Monograph "Food industry in Russia in a market economy". Pishchepromizdat. Moscow. 2002. (in Russian).
2. Gelovani N., Tsintsadze T., Tsikarishvili Kh., Gvelesiani I., Targamadze L. The culture of Melon (CUCUMIS - MELO) in Georgian historical sources. Georgian chemical journal. Vol. 11, (4). 2011, 469-471 pp. (in Georgian).
3. Skhiladze R., Gelovani N., Tsikarishvili Kh. Drug technology. "Saunje". Tbilisi. 2009 (in Georgian).
4. Skhiladze R., Gelovani N., Tsikarishvili Kh. The origins of drug technology. "Saunje". Tbilisi. 2009 (in Georgian).
5. Ioseliani D. Encyclopedia of folk Medicine. Tbilisi. 2003, 240 pp. (in Georgian).
6. Kheteshvili S. Health treasure. "Khelovneba". Tbilisi. 2008 (in Georgian).
7. Gogichadze G., Kandelaki G., Gogichadze T. Dictionary of biological and medical terms and concepts. "Meridian". Tbilisi. 2011, 442 pp. (in Georgian).
8. Bagrationi D. Iadigar Daudi. 16th-century medical encyclopedia. Edit. Elerdashvili A. "Fantazia". Tb., 2006 (in Georgian).

UDC 613.26

SCOPUS CODE 3002

THE MEDICINAL VALUE OF JUGLANS REGIA AND CORYLUS YIELDS, CUCURBITA AND CUCUMIS MELO SEEDS ACCORDING TO GEORGIAN FOLK SOURCES

- G. Pataridze** Department of Chemical Technology and Biotechnology, 68^a M. Kostava str, 0175 Tbilisi, Georgia
E-mail: gigataridze7@gmail.com
- N. Gelovani** Department of Chemical Technology and Biotechnology, 68^a M. Kostava str, 0175 Tbilisi, Georgia
E-mail: n.gelovani@gtu.ge
- M. Maisuradze** Department of Chemical Technology and Biotechnology, 68^a M. Kostava str, 0175 Tbilisi, Georgia
E-mail: m_maisuradze@gtu.ge

Reviewers:

- T. Gigoshvili**, Associate Professor, Department of Pharmacy, Faculty of Chemical Technology and Metallurgy, GTU
E-mail: t.gigoshvili@gtu.ge
- Kh. Tsikarishvili**, Associate Professor, Department of Pharmacy, Faculty of Chemical Technology and Metallurgy, GTU
E-mail: kh.tsikarishvili@gtu.ge

ABSTRACT. A large number of plants used in folk medicine requires a number of appropriate scientific researches to determine the content of biologically active substances in them, the area of their distribution, natural resources and production capabilities.

From the plants we have selected: 1. the hazelnut (Corylus), 2. the usual walnut (nut, Juglans Regia), 3. Cucurbita seeds, 4. Cucumis Melo seeds.

Hazelnut oil is used in food, technical and perfume products. Flour from dry hazelnut nuts makes flour, which is used for baby food products.

The oil of walnut (Juglans Regia) contains vitamins A, E, C, B, micro- and macronutrients (zinc, copper, calcium, magnesium, iron, phosphorus). This product is indispensable to the elderly.

There were many pumpkin names used in Georgia: pumpkin, kwah, hapi and akiro. The pumpkin flesh and seeds are used medicinally. Seeds contain phytosterols, organic acids, resins, vitamins.

The health properties of these plants are mentioned in medical monograph "Iadigar Daudi".

Melon seeds are rich in zinc, which means that it is used as a medicine to improve the condition of hair and skin.

KEY WORDS: Corylus; Cucurbita and Cucumis Melo seeds; Juglans Regia; natural resources.

UDC 613.26

SCOPUS CODE 3002

МЕДИЦИНСКАЯ ЦЕННОСТЬ ПЛОДОВ: ГРЕЦКОГО ОРЕХА (JUGLANS REGIA), ФУНДУКА (CORYLUS), СЕМЯН ТЫКВЫ (CUCURBITA) И ДЫНИ (CUCUMIS MELO) В СООТВЕТСТВИИ С ГРУЗИНСКИМИ НАРОДНЫМИ ИСТОЧНИКАМИ

- Патаридзе Г.Г.** Департамент химической и биологической технологий, Грузинский технический университет, Грузия, 0175, Тбилиси, ул. М. Костава, 69
E-mail: gigapataridze7@gmail.com
- Геловани Н.Дж.** Департамент химической и биологической технологий, Грузинский технический университет, Грузия, 0175, Тбилиси, ул. М. Костава, 69
E-mail: n.gelovani@gtu.ge
- Майсурадзе М.Г.** Департамент химической и биологической технологий, Грузинский технический университет, Грузия, 0175, Тбилиси, ул. М. Костава, 69
E-mail: m_maisuradze@gtu.ge

Рецензенты:

Т. Гигошвили, ассоциированный профессор Департамента фармации факультета химической технологии и металлургии ГТУ

E-mail: t.gigoshvili@gtu.ge

Х. Цикаришвили, ассоциированный профессор Департамента фармации факультета химической технологии и металлургии ГТУ

E-mail: kh.tsikarishvili@gtu.ge

АННОТАЦИЯ. Большое количество растений, используемых в народной медицине, требует от них ряда научных исследований. Чтобы определить содержание в них биологически активных веществ, территории их распространения, природных ресурсов и производственных возможностей, из растений мы выбрали: плоды: 1. грецкого ореха (*Juglans regia*) и 2. фундука (*Corylus*), семена 3. тыквы (*Cucurbita*) и 4. дыни (*Cucumis melo*).

Масло фундука используется в пищевых, технических и парфюмерных продуктах. Из сухих орехов фундука делают муку, которая используется для продуктов детского питания.

Масло грецкого ореха (*Juglans regia*) содержит витамины А, Е, С, В, микро- и макроэлементы (цинк, медь, кальций, магний, железо, фосфор). Этот продукт незаменим для пожилых людей.

В Грузии было много названий тыквы: тыква, квах, хапи и акиро. Используются для лечения мякоть и семена тыквы.

В лечебных целях используются семена и мякоть тыквы. В древней книге Ядгара Дауди указано о полезных свойствах этих растений.

Семена дыни богаты цинком, это означает, что они используются в качестве лекарственного средства для улучшения состояния волос и кожи.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: грецкий орех; природный ресурс; семена тыквы; фундук.

ვანხილვოს თარიღი 03.07.2017

შემოსვლის თარიღი 03.03.2018

ხელმოწერის დასაბუჯად 05.06.2018